

KRIZA JÁNOS, A KÖLTŐ

Már a múlt század harmincas éveiben, mint a kolozsvári unitárius kollégium diákja, kezdett verseket írni. Az iskolai olvasó társaságnak volt a könyvtárosa és lapjának egyik buzgó munkatársa. 1835—1837 között a berlini egyetemen folytatta tanulmányait, majd onnan hazatérve 1839-ben *Remény* címen zsebkönyvet adott ki. A *Remény* még 1840-ben és 1841-ben is megjelent Szentiváni Mihály szerkesztésében. De már 1842-ben Szentiváni meghalt, Kriza elhallgatott. Szentivánit és Krizát mint a Petőfi előtti népi irányú líra képviselőit tartja nyilván az irodalomtörténet. Gyulai Pál mondta Kriza János felett tartott emlékezésében: „Mindkettő székely, s egy az üldözések miatt számban megfogyatkozott, de buzgóságban annál erősebb felekezet, az unitáriusok hitfelekezetének híve.“

Kriza Jánost mint költőt választotta 1841-ben levelező tagjává a Magyar Tudós Társaság, a *Vadrózsák* megjelenésekor pedig a Kisfaludy Társaság sietett tagjai közé sorolni. Kötteményeiben előbb mint szonett- és epigrammaíró, majd mint műfordító, ódaíró s a népeletből ihletett dalok szerzője, a szülőföld költője, szerelmi dalok és katonadalok szerzője jelentkezik. Egyesek közülük népdallá lettek. Verseiben súlyos társadalmi kérdések is tükröződnek: gyűlölete a zsarnokság ellen, részvéte a jobbagyok és zsellérek iránt, együttérzése a határőr katonaságra kötelezett székely ifjakkal. S ha közben a mértékletességről is verset ír, az józan humorát bizonyítja. A költő Kriza Jánost néhány versén át mutatjuk be, amelyek haladó társadalmi nézeteit és hazaszeretetét is tükrözik.

M. I.

A VILLÁM

Dördül az ég, tisztítva röpül villáma körösleg:
Földünk' zsarnokit is mért nem emészti tüze?
Dördül a nép: büntetni bosszus villáminak hagyta
Földünk zsarnokait célul a népek ura.

ZSELLÉR SÍRFAJÁN

Úrtól más úrhoz mindig költöztem; Úristen
Lett már földesuram; nyugszik az Úrba' porom.

SZÉKELYKŐ ALATT

Ember-csinálta halmaid közöl
Oh vár! szabadba jöttem, foglyod én,
Hol istenkéz-emelte szirteken
Szabadság enyhít ép lehelletén.

Nem láttam én pirosuló szép korányt,
Nem ismerém a harmat gyöngyeit,
Nem hallám a pacsirta víg dalát,
S a lég ezer zszibongó sergeit:

Imitt naponként hajnalom pirul,
Szelíd sugár előzi dél hevét,
Az illatos virágnak, míg töröm,
Még gyenge harmat üli kebelét.

Szabad nép, nem kalitka rabjai,
Örömdalokban zeng ezer madár,
S e népimával a királyi sas
Röpülve Istenhez magasba jár.

Kövön nyugodva szent oltáromon
A természettel én is áldozom,
Templomban majd kitisztult érzetem
A néppel ismét elimádkozom.

A sziklabérc alatt szegény telep
Fából raká parányi házait,
De hitben dús, egy házra halmozá,
Isten házára drágaságait.

Hűség, jámborság, vendégszeretet
— Könyvből tanult erények városon —
Családi tűz körül, mint hajdanán
Ülnek ma is mosolygva nyájason.

Öregnek arcán évek szép sorát
Jegyzik redők, nem bűne számait,
Meleg még szíve, bár idők hava
Meghinté gyérülő hajszálaít.

Szülék körül az ifjú nemzedék
Serdül, miként ép törzsök ágai,
Természet, nem kalmár festékitől
Pirulnak a szerény szűz arcai.

Kínzó gyönyörben folynak perceim
Ez édenből szakasztott táj ölen;
Már hallom a kerub tiltó szavát —
S könnyem foly édenem határcövén.

A TIZENKÉT ÉGI JEGY MÉRTÉKLETESSÉGET
PRÉDIKÁL

I

JANUÁRIUS — VÍZÖNTŐ

A nap vízöntő-jegybe lép át,
Így vízivásra fényes példát ad.

II

FEBRUÁRIUS — HALAK

Nincs széles e világon jobb ital
Szép tiszta víznél, mond a hal.

III

MÁRCIUS — KOS

Nem kell a kosnak égettbor,
Mégis beh friss, erős, vidor!

IV

ÁPRILIS — BIKA

Nagy méltósággal bőgi a bika:
Víz minden kortyaink legjobb bika.

V

MÁJUS — IKREK

Virulnak ikrek anyjok lágy ölén,
Édes tej és forrásvíz erején.

VI

JÚNIUS — RÁK

A részegekhez fenkiált a rák:
Víz aqua vita, bizton ezt igyák.

VII

JÚLIUS — OROSZLÁN

Oroszlán, állatok dicső királya
Vizet dicsér, bort, sört utálja.

VIII

AUGUSZTUS — SZŰZ

Tüzes testében ép bájjal mosolyg a szűz:
Víz, víz a bájital, melyből ered a tűz.

IX

SZEPTEMBER — MÉRTÉK

Ha italok becsét jó mérleggel mérjük,
Kétséggkívül a vizet legjobbnak ismérjük.

X

OKTÓBER — SKORPIÓ

A bor podágrát szül, mely szúr, mint skorpió
S díjul vízkórságot nyer a víz-nem-ivó.

XI

NOVEMBER — NYILAS

Nyilas jól tudja: célt csak úgy talál,
Ha vízivásnál rendületlen áll.
Ha mámor fogja el szemét s eszit,
Bármely ügyes, kezével célt veszít.

XII

DECEMBER — BAK

Vad szírteken vígan szökell a bak
S erőt s rugalmat ad hűvös patak.

Az ép erő teljében vígan zengve lejt,
Vizet ki móddal inni nem felejt,
S ha olykor habzik is a bor kelyhében, nem árt,
Csak mértékletlenség okoz mindenben kárt.

A VADRÓZSÁK MÁSODIK KÖTETE

Gondviselészerű véletlennek köszönhető, hogy csekélységem [a régi Kriza Önképzőkörnek 1919—20-ban volt elnöke] a szörnyű világ-
éges után 1948—49 telén rábukkant a Tudományos Akadémia pincéjé-
ben, egy bútortörmelékes rekeszben a *Vadrózsák II. kötete anyagára*.